



Länsstyrelsen  
Västmanlands län

Natur- och kulturmiljöenheten



# Inventering av brun borstticka *Coriolopsis gallica*

Författare: Ralf Lundmark

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE

Rapport 2009:02

Titel: Inventering av brun borstticka *Coriolopsis gallica*

Författare: Ralf Lundmark

Natur- och kulturmiljöenheten

Länsstyrelsen i Västmanlands Län

Diarienummer: 511-1464-09

Kartmaterial: © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188.

Omslagsbild: Brun borstticka på ask i Strömsholms naturreservat Foto: Matilda Apelqvist

Foto: Om inget annat anges: Ralf Lundmark

Upplaga: 60 exemplar

## Förord

Brun borstticka är en hattbildande ticka som tidigare bara varit känd från några få lokaler i Västmanlands län men som nu glädjande nog genom denna inventering även har upptäckts på en plats i Södermanlands län. Förutom den lokalen har även nya dellokaler påträffats. Förekomsten av den bruna borsttickan på Mälarens öar och i strandnära skogar med ädellövträd förstärker bilden av att dessa områden har ovanligt höga biologiska värden som i många fall också är unika såväl nationellt som internationellt. Att lokalerna redan är skyddade innebär inte automatiskt att borsttickans överlevnad är säkrad. De skyddade områdena måste skötas aktivt för att gynna den biologiska mångfalden.

Oroväckande och ett nytt hot mot bruna borsttickans existens förutom bristen på gamla och grova askar med god ljusexponering är den för oss nya svampsjukdomen "askskottssjuka" som angriper fullt friska och till synes vitala träd av ask. Hur denna svampsjukdom med efterföljande skogsskador och risk för "askdöd" kommer att påverka den bruna borsttickans utsikt till överlevnad och spridning är för dagen svår att förutsäga.

Det känns angeläget att även i framtiden fortsätta följa den bruna borsttickans utveckling i regionen eftersom den är klassad som akut hotad (CR, Critically Endangered) i den svenska rödlistan över djur- och växtarter som riskerar att utrotas från landet.

Rapporten är skriven av Ralf Lundmark som en del i arbetet med bevarande av särskilt skyddsvärda arter i Västmanlands län. Den publiceras i Länsstyrelsens rapportserie.

Anna Olofsson  
Enhetschef  
Natur- och kulturmiljöenheten

Björn Brage  
Naturvårdshandläggare



## Innehåll

|          |                                   |           |
|----------|-----------------------------------|-----------|
| <b>1</b> | <b>Sammanfattning .....</b>       | <b>5</b>  |
| <b>2</b> | <b>Uppdrag .....</b>              | <b>6</b>  |
| <b>3</b> | <b>Bakgrund .....</b>             | <b>7</b>  |
| <b>4</b> | <b>Inventering och metod.....</b> | <b>8</b>  |
| <b>5</b> | <b>Resultat .....</b>             | <b>9</b>  |
| <b>6</b> | <b>Följearter .....</b>           | <b>11</b> |
| <b>7</b> | <b>Artens livsmiljö .....</b>     | <b>12</b> |
| <b>8</b> | <b>Hot .....</b>                  | <b>13</b> |
|          | 8.1 Askskottssjukan.....          | 13        |
| <b>9</b> | <b>Åtgärdsbehov .....</b>         | <b>14</b> |



## 1 Sammanfattning

Brun borstticka (*Coriolopsis gallica*) är en hattbildande ticka med brunaktiga stora fruktkroppar. Den lever huvudsakligen på grov ask. Arten är mycket ovanlig i Sverige och har endast påträffats på ett fåtal platser i Västmanlands län. Eftersom det finns så få fynd av brun borstticka är den klassad som akut hotad (CR) på rödlistan (svensk lista över hotade och missgynnade växter, svampar och djur). För att få en säkrare bild av tickans utbredning har en inventering genomförts av samtliga sedan tidigare kända växtplatser samt några potentiella lokaler runt Mälaren.

Brun borstticka påträffades i totalt sex områden. Fem av dessa var kända sedan tidigare. Arten påträffades på en helt ny plats för arten, Askholmen/Österby, Eskilstuna kommun i Södermanlands län. Det var också det första konstaterade fyndet utanför Västmanland. I två områden, Billingen respektive Hägg-, Ek-, Lindholmens naturreservat i Hallstahammars kommun påträffades arten i nya delområden. Vid Åholmen, som är den äldsta kända förekomsten av arten och där den angivits växa på diverse ved av alm och ask, kunde arten nu hittas på endast ett substrat vilket får betecknas som en tillbakagång.

Trädslagsfördelning var ask (34), alm (1), ek (1). På Hägg-, Ek-, och Lindholmen samt på Åholmen, Fiholmsvik och på Aggarön påträffades arten endast på ett fåtal substrat, dessa förekomster får betecknas som särskilt känsliga. På två lokaler, Askholmen och Billingen, har arten ett starkare fäste och utsikten till fortlevnad är då klart bättre. Troligtvis står arten att finna på ytterligare några platser i regionen.



Figur 1. Ask med brun borstticka vid Aggarö gård

## 2 Uppdrag

Ralf Lundmark, Taiga Natur, har på uppdrag av Länsstyrelserna i Västmanlands och Södermanlands län samt ArtDatabanken genomfört en inventering av brun borstticka under hösten 2007. Inventeringens syfte var att få en bättre bild av artens utbredning.



Figur 2. Ek med brun borstticka vid Fiholmsvik på Trossön.

### 3 Bakgrund

Brun borstticka är en art som i Nordeuropa endast har påträffats på ett fåtal platser i Västmanlands län. Första fyndet gjordes 1968 vid Åholmen (figur 3). Under 1980-talet gjordes också fynd vid Billingen i Strömsholms naturreservat. Därefter dröjde det flera år tills arten eftersöktes igen och först 1997 återfanns den på Billingen och nytt fynd gjordes då även på Lindholmen, båda i samband med en inventering av tickor i några av Västmanlands läns främsta ädellövområden (Lundmark 1997, opubl.). Arten kunde dock inte återfinnas vid Åholmen. Därefter följde fynd från Fiholmsvik 2006 samt från Aggarön 2007.



Figur 3. Åholmen. En trängd ask med brun borstticka skymtar

## 4 Inventering och metod

Brun borstticka har inventerats på samtliga sedan tidigare kända växtplatser. Därtill har arten eftersökts på andra till synes lämpliga platser, företrädesvis där dess favoritsubstrat gammal ask förekommer. Platserna har lokaliserats till Mälarnära områden inom kommunerna Västerås, Hallstahammar, Köping, Eskilstuna och Strängnäs, i första hand i närheten av tidigare kända förekomster.

För att hitta artens fruktkroppar sker okulär studie av träden i sin helhet samt tillhörande nedfallen ved under dessa. Handkikare används för studier av högt belägna potentiella växtplatser. Där arten påträffas räknas antalet fruktkroppar, därtill görs en bedömning av antal mycel baserat på antal väl isolerade förekomster av fruktkroppar i respektive träd. Slutligen dokumenteras växtplatsen med foto och positionen mäts in med GPS.



Figur 4. Växtplatsen för brun borstticka i Ekholmens naturreservat

## 5 Resultat

Brun borstticka påträffades i totalt sex områden. Fem av dessa var kända sedan tidigare. Arten påträffades på en helt ny plats för arten, Askholmen/Österby, Eskilstuna kommun i Södermanlands län. Det var också det första konstaterade fyndet utanför Västmanlands län. I två områden, Billingen respektive Hägg-, Ek- (figur 4) och Lindholmens naturreservat (figur 6) i Hallstahammars kommun påträffades arten i nya delområden. Vid Åholmen som är den äldsta kända förekomsten av arten och där den angivits växa på diverse ved av alm och ask, kunde arten nu endast hittas på ett substrat (en ask) vilket där får betecknas som en tillbakagång.

Totalt påträffades arten med 42 unika mycel på eller i anslutning till 36 enskilda träd. Fördelning mycel/träd per lokal var Billingen (28/24), Hägg-, Ek-, Lindholmen (5/3), Åholmen (1/1), Fiholmsvik (2/2), Aggarö (1/1), Askholmen/Österby (5/5). Trädslagsfördelning var ask (34), alm (1), ek (1). På fyndlokalerna Hägg-, Ek-, och Lindholmen samt på Åholmen, Fiholmsvik och Aggarön påträffades arten endast på ett fåtal substrat, dessa förekomster får betecknas som särskilt känsliga. På övriga två lokaler, Askholmen och Billingen, har arten ett starkare fäste och utsikten till fortlevnad är klart bättre. Troligtvis står arten att finna på ytterligare någon plats inom berört område.



Figur 5. Brun borstticka på ask vid Aggarö gård.



Figur 6. Ask med brun borstticka i Lindholmens naturreservat.

Tabell 1. Lokaler med fynd av brun borstticka samt antal funna mycel och antal träd med brun borstticka.

| Lokal                  | Antal mycel | Antal träd med fynd |
|------------------------|-------------|---------------------|
| Billingen              | 28          | 24                  |
| Hägg-, Ek-, Lindholmen | 5           | 3                   |
| Åholmen                | 1           | 1                   |
| Fiholmsvik             | 2           | 2                   |
| Aggarön                | 1           | 1                   |
| Askholmen/Österby      | 5           | 5                   |



Figur 7. De bruna markeringarna anger de platser där brun borstticka påträffades under inventeringen 2007.

## 6 Följearter

Den bruna borsttickan påträffas uteslutande i miljöer med många andra intressanta arter, varav flera är rödlistade. Några arter som påträffades på substrat tillsammans med brun bortsticka var följande. På stående askar: lunglav *Lobaria pulmonaria*, almlav *Gyalecta ulmi*, gulvit blekspik *Sclerophora nivea*. På markliggande askved: rosenporing *Ceriporia excelsa*, fläckticka *Skeletocutis nivea*. På döende alm: prakttagging *Steccherinum robustius*.



Figur 8. Rosenporing på liggande askved på Aggarön. Överst i bild helt färska fruktkroppar. Till höger en liten fruktkropp av brun borstticka som trängs av rosenporingen.

## 7 Artens livsmiljö

Brun borstticka har visat sig vara kräsen i frågan om val av substrat. Det var endast vid Billingen, där arten har sin största förekomst, som den sänkte kraven något. Det i särklass dominerande substratet är gammal, grov ask med varierad omfattning av skador som topp- och grenbrott (figur 1 och 7). I de fall arten påträffas på andra trädslag är det i anslutning till askmiljöer där den bruna borsttickan växer. Genomgående på alla träd med brun borstticka är att fruktkropparna uppträder i anslutning till brottytor, 2 -15 m upp i trädet, ibland på vedstycket eller trädstam som fallit ner på marken. Höjden över marken verkar mest vara kopplad till lämpliga brottytor på trädet, i flera fall där växtplatsen var lägre belägen var också trädet avbrutet långt ner eller hade lämpliga brottytor just där. I ett extremfall var växtplatsen en 0,6 m hög stubbe som uppkommit i samband med en avverkning nio år tidigare (1998), fruktkropparna var placerade strax under sågytan. Större antal fruktkroppar uppträder vanligtvis på kraftigt försvagade träd, normalt med toppbrott. Dessa träd hyser barkfria partier, ofta rejält perforerade av hackspettar.



Figur 9. Brun borstticka på gammal ask på Aggarön

Livsmiljön för den bruna borsttickan utgörs av mer eller mindre öppna träd bärande marker alltifrån solitära träd till glesa lövbestånd. Om den påträffas i lövskog är det mest i brynen. I de få fall arten lever längre in i slutna skogsmiljö är värdträdet ofta hårt trängd av igenväxning och förekomsten med stor sannolikhet på väg att gå ut, så är fallet vid Åholmen och i en del av Askholmens naturreservat.

## 8 Hot

Den bruna borsttickan är beroende av gamla, grova askar i ljusöppna miljöer och missgynnas därför av igenväxning av exempelvis gamla lövängar och gårdsmiljöer. De grova träden som blir inväxta försvagas och det dröjer inte länge förrän de dör. Ett annat problem är att asken naturligt förnyngas väldigt tätt och utan människans hjälpande hand får de därmed sällan tillfälle att utvecklas till grova spärrgreniga träd. Ytterligare ett aktuellt hot är iveren att öppna upp gamla trädbärande hagmarker för att uppfylla de nya bidragsnormerna för betesdrift. I dessa fall tar man vanligtvis mest hänsyn till ek och lind.

### 8.1 Askskottssjukan

Askskottssjukan som fått fäste i regionen och angriper tillsynes friska träd kan vara ett tungt hot mot askens framtida existens och för all del alla arter som är knutna till detta trädslag så som den bruna borsttickan. Det spekuleras om att genomslagskraften kan komma att bli som den hos almsjukan. I samband med almsjukan gynnades många ovanliga arter knutna till almen kortsiktigt då almarna var döende och stor mängd ved föll till marken. Nu när flera almbestånd dött och mer eller mindre multnat ner har dock dessa arter helt försvunnit i avsaknad på substrat. Scenariot skulle alltså kunna upprepas, nu med asken och askskottssjukan.



Figur 10. Trädkronor på Åholmen, Askarna växer nu för tätt och den bruna borsttickan är på tillbakagång.

## 9 Åtgärdsbehov

Inledningsvis är det viktigt med information om artens förekomst till markägare och förvaltare av skyddade områden där arten påträffats. Övriga åtgärder handlar om frihuggning, att skapa nya lämpliga substrat samt föryngring. Gamla och/eller grova askar måste undantas från avverkning och vårdas med avseende på god ljusexponering och då i synnerhet i närheten av de områden där den bruna borsttickan finns. I de fall träden råkat ut för toppbrott är det viktigt att delar av toppen får ligga kvar på marken i närheten av trädet. Det gäller även klenare grenar och stamdelar som i viss utsträckning bör få ligga kvar. Där den bruna borsttickan finns är det också viktigt att hjälpa asken med föryngring. Åtgärden kan innebära att man i öppnare miljöer sparar yngre träd i glesa grupper så väl som solitärt. För att skynda på uppkomsten av lämpliga substrat för arten kan huvudstammen av askar kapas på lämplig höjd över marken så att träden trots detta kan leva vidare. Denna åtgärd kan vara lämplig att utföra på långa och gängliga träd som annars riskerar att gallras bort vid restaureringar av hagmarker eller lövängar.

Tabell 2. Rekommenderade åtgärder på respektive lokal

| Län          | Lokal                     | Rekommenderad åtgärd                                                          |
|--------------|---------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| Västmanland  | Billingen                 | Säkra kontinuiteten av ask                                                    |
| Västmanland  | Hägg-, Ek- och Lindholmen | Skapa nya substrat för brun borstticka                                        |
| Västmanland  | Åholmen                   | Friställ gamla och/eller grova askar i närområdet                             |
|              |                           | Askarna med brun borstticka bör friställas snarast                            |
|              |                           | Nya substrat bör tillskapas                                                   |
| Västmanland  | Fiholmsvik                | Askarna i området med brun borstticka bör friställas snarast                  |
|              |                           | Nya substrat bör tillskapas                                                   |
| Västmanland  | Aggarön                   | Skapa nya substrat för brun borstticka                                        |
|              |                           | Friställ gamla askar i närområdet                                             |
| Södermanland | Askholmen/<br>Österby     | Askarna med brun borstticka bör friställas snarast                            |
|              |                           | Det yngre trädskiktet i det område som är på väg mot tät lövskog bör tas bort |
|              |                           | Nya substrat bör tillskapas                                                   |

Ingår i Länsstyrelsens rapportserie  
ISSN 0284 - 8813

Har du frågor, önskar fler exemplar m.m, kontakta  
Länsstyrelsen i Västmanlands län, 721 86 Västerås

Telefon 021-19 50 00 | Fax 021-19 51 35 | E-post: [vastmanland@lansstyrelsen.se](mailto:vastmanland@lansstyrelsen.se)  
[www.lansstyrelsen.se/vastmanland](http://www.lansstyrelsen.se/vastmanland)